

# ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ

Άλλοτε ως βασικός πόλος του παιδαγωγικού τριγώνου<sup>1</sup>, σε αλληλεξάρτηση με τον εκπαιδευτικό και το μαθητή, άλλοτε ως απαραίτητο περιεχόμενο των εγκύκλιων σπουδών -δηλαδή ό,τι περιλαμβάνει η γενική μόρφωση- το θέμα των **σχολικών γνώσεων** στα πλαίσια της υποχρεωτικής σχολικής εκπαίδευσης έχει τη δική του σημασία που (παρ)ακολουθεί, άλλωστε, την ιστορία αλλήλ και την ανάπτυξη του τυπικού εκπαιδευτικού συστήματος. Οι σχολικές γνώσεις αποτέλεσαν σταθερά οργανικό όχημα, ως μέσο αλλήλ και ως περιεχόμενο, για τη διαμόρφωση, τη συγκρότηση και τη συνοχή της νεοελληνικής κοινωνίας. Έγιναν, μάλιστα, αντικείμενο διαχρονικού και κριτικού προβληματισμού, όχι τόσο για τη διασύνδεσή τους με τα αναλυτικά προγράμματα και τα σχολικά βιβλία, όσο για την πολιτικο-ιδεολογική τους φόρτιση και συνεπώς για τη συμβολή τους στην πολιτική κοινωνικοποίηση των μαθητών ως ενεργών πολιτών.

Η οργανική αυτή σημασία, κοινωνική και κριτική, έχει προ πολλού αναδειχθεί<sup>2</sup> και η κοινωνιολογία των αναλυτικών προγραμμάτων έχει προσφάτως γνωρίσει ιδιαίτερη άνθηση<sup>3</sup>. Έτσι, η νέα κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, υπερβαίνοντας το θετικιστικό πλαίσιο αντίληψης των σχολικών γνώσεων, προσθέτει ότι αυτές δεν συνιστούν μόνο μια "κοινωνική κατασκευή [αλλήλ] και ένα κοινωνικό διακύβευμα, ως κάτι που έχει παραχθεί στη θεσμική αρένα και αποτελεί το περιστασιακό αποτέλεσμα αλληλεπιδράσεων και ερμηνειών που έλαβαν χώρα ανάμεσα σε ομάδες [εκπαιδευτικών, μαθητών, κ.ά] με αποκλίνουσες προοπτικές"<sup>4</sup>. Με τη συμβολή αυτή της νέας κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης οι σχολικές γνώσεις εγγράφονται μετά το 1980 στη δυναμική εξέλιξη του σχολικού θεσμού, της προβληματικής του και κυρίως των παιδαγωγικών πρακτικών που ενορχηστρώνουν το έργο των εκπαιδευτικών.

Στην ελληνική παιδαγωγική βιβλιογραφία δεν έλειψαν οι κριτικές μελέτες για τις κοινωνικοφιλοσοφικές διαστάσεις των σχολικών γνώσεων ή και τα ιδεολογικοπολιτικά "μηνύματα" που αυτές εκλύουν. Αναδείχθηκε, επίσης, ιδιαίτερα ο **υλοκεντρικός** προσανατολισμός της λειτουργίας του σχολείου που συνεισέφερε σημαντικά τόσο στο βαθύ συντηρητισμό της νεοελληνικής εκπαίδευσης, όσο και στην καταπιεστική, αυταρχική, "συμμορφωτική" και, τελικά, αναποτελεσματική "εκτέλεση" του εκπαιδευτικού έργου. Η στροφή, όμως, στη μελέτη των σχολικών γνώσεων και ειδικότερα των σχολικών βιβλίων<sup>5</sup> προκλήθηκε από τη "σύμπτωση" δύο "γεγονότων":

<sup>1</sup> Βλ. Houssaye, J. [2000]. *Théorie et pratiques de l'éducation scolaire : le triangle pédagogique*, 3<sup>ème</sup> édition. Berne: Peter Lang.

<sup>2</sup> Βλ. το κλασικό βιβλίο Durkheim, E. [1990]. *L' évolution pédagogique en France*, 2<sup>ème</sup> édition. Paris: P.U.F. Στο συγκεκριμένο έργο επιχειρείται μια θεώρηση των σχολικών γνώσεων που συνιστούν κοινωνικές κατασκευές, ως αποτέλεσμα κοινωνικών διαδικασιών, και που η επιλογή, η συγκρότηση και η μετάδοση των γνώσεων διαπλέκεται με το έργο και την εξέλιξη του σχολικού θεσμού, αλλήλ και με τις εκπαιδευτικές πρακτικές που επιλέγουν στην καθημερινή πράξη οι εκπαιδευτικοί.

<sup>3</sup> Βλ. μια συνοπτική αλλήλ εμπειρισταωμένη αναφορά στο Forquin, J.-C. [1996]. *Ecole et culture: le point de vue des sociologues britanniques*. 2<sup>ème</sup> édition. Paris Bruxelles, De Boeck Université.

<sup>4</sup> Forquin, J.-C. [1996], στο οποίο παραπέμπουν οι Barrère, A., N. Sembel, et al. [2002]. *Sociologie de l'Éducation*. Paris: Nathan, p. 66

<sup>5</sup> Βλ. ενδεικτικά Καψάλης, Α., & Χαραλάμπους, Δ. [1995]. *Σχολικά Εγχειρίδια: θεσμική εξέλιξη και Σύγχρονη Προβληματική*. Αθήνα: Έκφραση.

- την ανάγκη προσαρμογής του εκπαιδευτικού συστήματος στις τρέχουσες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, στις (υπο)δεικνυόμενες, μέσω διεθνών συγκριτικών μελετών αλληλαγές, τόσο στις γνωστικές όσο και στις πολιτισμικές προκλήσεις και
- την επεξεργασία του νέου Ε.Π.Π.Σ. και των Α.Π.Σ. που οδήγησαν στην παραγωγή νέων σχολικών βιβλίων για το δημοτικό σχολείο.

Αντικείμενο του ερευνητικού εγχειρήματος είναι η τεκμηρίωση της εμπειρίας των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με την υποδοχή και τη χρήση των νέων σχολικών βιβλίων στο δημοτικό σχολείο. Η έρευνα αποσκοπεί σε μια περιεκτική εμπειρική τεκμηρίωση του τρόπου με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί θεωρούν γενικά τη σχέση τους με τα νέα σχολικά βιβλία. Κατά συνέπεια η συνεισφορά της συγκεκριμένης έρευνας είναι να συμβάλει, με βάση τα εμπειρικά στοιχεία που προσκομίζει, στην τεκμηρίωση του τρόπου υποδοχής και θεώρησης των νέων σχολικών βιβλίων από τους εκπαιδευτικούς.

Το κείμενο οργανώνεται σε πέντε ενότητες:

Στην **πρώτη ενότητα** αναπτύσσεται συνοπτικά η προβληματική και επιλεγμένες θεωρητικές συνισταμένες, προκειμένου να αναδειχθεί η ανάγκη αποτύπωσης της εμπειρίας των εκπαιδευτικών με τα νέα σχολικά βιβλία. Στη **δεύτερη ενότητα** παρατίθεται η ταυτότητα της έρευνας, με συνοπτικές αναφορές στα όρια και τους περιορισμούς του ερευνητικού σχεδίου, καθώς και μια πρώτη ανίχνευση στα όρια της κριτικής εμβάθυνσης ορισμένων πτυχών του ερευνητικού σχεδίου. Στην **τρίτη ενότητα** παρουσιάζονται συνοπτικά επιλεγμένα ευρήματα που προέκυψαν από την επεξεργασία του υλικού και αναφέρονται στη σχέση των εκπαιδευτικών με τα σχολικά βιβλία. Στην **τέταρτη ενότητα** παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας κατά διδακτικό αντικείμενο και στην **πέμπτη ενότητα** επιχειρούνται ορισμένες εισαγωγικές τοποθετήσεις στη συζήτηση επί των ευρημάτων.

Με δεδομένη την πρόθεση της επιστημονικής ομάδας και του Ινστιτούτου Παιδαγωγικών Ερευνών και Μελετών της Δ.Θ.Ε. να εκδοθεί σύντομα ένας τόμος με την αναλυτική παρουσίαση και τη συζήτηση επί των ευρημάτων, το συγκεκριμένο κείμενο φιλοδοξεί να αποτελέσει τη βάση ενός εποικοδομητικού προβληματισμού και συζητήσεων.